

Motion till riksdagen 2022/23:1707

av **Jesper Skalberg Karlsson (M)**

Äganderätten

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka äganderätten i lagar och förordningar och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

I människans begynnelse fanns inga rikedomar. Vårt naturliga tillstånd, innan samarbeten och upptäckslusta gjort sig påminda, är absolut fattigdom. Men genom århundraden och årtusenden har människor utforskat, utvecklat och undersökt. I dag står vi på tidigare generationers axlar och blickar ut över den värld vi är satta att leva av och med. Vi har som art gjort en fantastisk resa.

När de första samhällena och grupperna sattes samman, snarare av yttre tryck än solidariska vänskapsbetygelser, fanns inte moderna lagböcker och rättssamhällen. Det var den starkaste som bestämde. Den som hade störst våldskapital kontrollerade de övriga och styrde gruppen efter eget tycke. För oss kan det verka främmande. Men det var också en övergående fas.

Människan kom senare att uppfinna rättigheter. De första rättigheterna var antagligen de negativa rättigheterna – alltså de rättigheter som inte kräver en insats från tredje part. Rätten till liv, rätten till egendom och rätten att söka sin egen lycka är exempel på negativa rättigheter. Rättsfilosofiskt kan man tänka sig att varje människa äger sin tid på jorden. Av det följer snart att man också äger frukten av sitt arbete (tid gånger insats). Först när sådana ”frukter” skapats kan man prata om huruvida de ska tillhöra den som skapat dem (äganderätten) eller om de ska användas för gruppens eller andras bästa (utilitaristiska, positiva rättigheter).

På många sätt är det dessa grundläggande rättigheter som hjälpt människor att ansamla resurser och kapital för att utveckla och förbättra för både sig själva och sin omgivning. Det en människa ser som önskvärt ser hon också till att anskaffa resurser till. Det träd hon planterar för att få virke till ett hus skapar värden under tiden det står, men det är likväl hennes rätt att hugga ner det när tiden är mogen utan att andra dikterar

hennes villkor för att de vant sig vid trädets skugga. På samma sätt är hennes arbetsinsats det som skapat själva värdet. Utan hennes egenintresse hade trädet inte planterats, skuggan hade inte blidkat hennes medmänniskor och huset till henne och hennes familj hade inte byggts.

När större grupper människor går samman i ett egenintresse, för att skapa en affärsmöjlighet eller dela på risktagandet, kan stora vinster göras. Vi har de senaste årtiondena sett hur allt fler människor försöker uppfinna snabbare och bättre tekniska lösningar. Det gör de för att de tror att det kommer vara avgörande för vår framtid och för att de ser en affärsmöjlighet. När många samlas och tror på en viss sektor i ekonomin ansamlas både kapital och kompetens. Resultatet? En snabbare utveckling och hårdare konkurrens i de sektorer där människor kollektivt, men utan varandras inblandning, valt att lägga tid och resurser. Det många vill se mer av får vi mer av. Åtminstone när äganderätt och fri konkurrens värnas.

Sverige har visat i ord och handling att detta inte bara handlar om principer och teoretiska diskussioner, utan om verklig utveckling. Laga skifte och den agrara revolutionen lade grunden för att vår befolkning fördubblades på 1800-talet trots sjukdomar, missväxt och massutvandring. De liberala reformer som Johan August Gripenstedt införde på 1860-talet, kring näringsfrihet och frihandel, lade grunden för hundra år av tillväxt. Hårt arbetande människor vid såg- och stålverk producerade mer och kunde sälja sina varor på allt större marknader. Skatterna som togs ut finansierade utbyggnaden av järnvägsnätet och förbättringar i utbildningssystemet, vilket stärkte svensk konkurrenskraft ytterligare. Vi lämnade Fattigsverige bakom oss genom att arbeta oss ur det. På den resan var äganderätten central.

Tyvärr är äganderätten idag utmanad och ifrågasatt i vårt land. Vi har under de senaste åren sett allt fler exempel på när staten sätter sig över såväl kommuner som företag och enskilda människor. Med en byråkratisk apparat som är många gånger större än någon enskild någonsin kan mäkta att fäktas mot urholkas äganderätten bit för bit. Det är självklart en stor förlust. Inte bara för de enskilda människorna vars livsdrömmar raseras, utan för hela Sverige som går miste om utvecklingspotential och framtidslösningar som annars hade varit möjliga. Det finns många exempel som är värda att lyfta upp i det här sammanhanget.

Familjen Hillström i Bredöl

År 2013 gjorde länsstyrelsen ett tillsynsbesök hos familjen Hillström i Bredöl, några mil från Vänern. Familjen har i flera generationer, sedan 1856, bedrivit ett småskaligt sågverk med energi från Nossans strömmande vatten. Med ungefär 200 meters mellanrum finns två turbiner som tar ut ungefär en fjärdedel av vattendragets medelflöde, när man tar ut som mest. Fallhöjden är knappt 4 meter.

Men efter länsstyrelsens besök förklarades häradsdomen för ingreppet i vattendraget som ogiltig. Motivet var att myndigheterna vill ge fiskarna bättre vandringsvägar uppför Nossan, trots att det finns naturliga vandringshinder två kilometer nedströms som omöjliggör för lekande fisk att ta sig från Vänern till Bredöl.

Den juridiska processen som påbörjades beräknades kosta över 1,2 miljoner kronor för familjen Hillström. En hisnande kostnad. Men om tillståndet för familjens vattenverksamhet inte förnyas, då försvinner mycket mer. Sågen kommer inte längre kunna leverera specialsågat virke till de snickare som arbetar med kulturhistoriska byggnader.

Spånet och flisen kommer inte längre gå till det lokala värmeverket. Den förnybara elen kommer inte längre produceras. Dessutom försvinner arbetstillfällena, till liten eller ingen miljönytta och i strid med äganderätten.

Götalands sjöar

År 2014 beslutade Länsstyrelsen i Västra Götaland om att utvidga strandskyddet för 66 av 141 sjöar i Lerum. Skyddet från strandkant gick då från ursprungliga 100 meter till 300 meter. Trots att flera av strandområdena redan var bebyggda och att det därför inte fanns en strand att skydda.

Dessutom fanns det ett otal fastigheter dit kommunen själv hade dragit fram va-nät till tomtgränsen – men i ett slag gjordes fastigheterna värdelösa. Detta genom ett myndighetsbeslut som i det närmaste kan kallas expropriation eftersom ingen ersättning utgår. Något som i sin tur är emot äganderättsskyddet, vilket är en del av Europakonventionen.

När överklaganden gjorts till Högsta domstolen har man slagit fast att staten är skadeståndsansvarig om inte grundläggande rättigheter respekterats. Men när den socialdemokratiskt ledda regeringen fattade beslut i ärendet så viftade man bort allt detta.

Norrlands skogar

Under 2016 ökade andelen naturreservatsbildningar i Norrbotten och Västerbotten mest i hela landet. Över 15 000 hektar avsattes – samtidigt som över 170 000 hektar är inventerade nyckelbiotoper (ger inte någon formell skyddsstatus). Det är oerhört extensiva ingrepp. Men Skogsstyrelsen menar att det finns lika mycket till som är skyddsvärt i de båda länen.

När man säger att något är en nyckelbiotop så påverkar det kraftigt markägarens förutsättningar. Virket från sådana skogar blir i princip osäljbart eftersom marknaden inte vill förmedla sådant trä. En oerhörd hämsko för ett land där trävaror utgör en så stor del av våra exportintäkter.

Men varför blir något en nyckelbiotop? Ofta är det resultatet av det aktiva skogsbruket och skogsskötseln som en ägare ägnat sig åt i decennier. Den svenska skogen ska fortsatt omfattas av allemansrätten och komma många människor till del, men låt oss vara ärliga med att det är det aktiva brukandet genom ägande som skapar värdefull skog i samverkan med omvärld och natur.

Om äganderätten får ha sin naturliga verkan är det dessutom välkommet för alla människor. Den växande skogen i Sverige binder årligen över 80 procent av de svenska koldioxidutsläppen. En skog som inte vårdas och brukas växer inte ordentligt och är därmed mindre effektiv i att motverka klimatförändringarna. Detta samtidigt som det aktiva skogsbruket ger både jobb och exportintäkter i Sverige. Något staten inte bara borde bejaka utan också uppmuntra.

Fackligt veto

I början av 2017 meddelade den då socialdemokratiskt ledda regeringen att man ville införa ett fackligt veto mot anställningar av utländsk arbetskraft. Överlag är det en märklig slutsats att facket ska äga rätt att bestämma vem en enskild företagare vill

anställa – det borgar för en byråkratisk och klåfingrig hantering där facket lär utnyttja sin kartellposition.

Detta långtgående ingrepp i näringsfrihet och äganderätt är dessutom på ett direkt sätt skadligt för Sverige. För samhället är arbetskraftsinvandringen en samhällsekonomisk vinst, eftersom arbetskraftsinvandrare genom den skatt man betalar på sin inkomst bidrar till vårt gemensamma välbefinnande.

Vidare är tanken att vissa jobb ska öronmärkas åt vissa individer absurd. Politiken har heller inte förmågan att diktera tusentals människors framtid genom att hänvisa dem till exempelvis ”enkla jobb”. Det är inte ett antal tusen bärplockarjobb som kommer att lösa våra stora integrationsproblem. Istället är det företagare som söker och hittar kompetens bland arbetssökande och sätter dem i arbete som kommer bidra till integrationen. Så låt oss ge människor möjlighet att skaffa sig den kompetens som krävs. Tvingas man som arbetsgivare rekrytera från tredje land, vilket sällan är förstahandsvalet, borde det vara en signal till beslutsfattare att styra om utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken snarare än att ge facken rollen som gränsvakter.

Nya hyresregleringar

På våren 2017 presenterade regeringens utredare Agneta Börjesson (MP) Hyresgästutredningens slutbetänkande (SOU 2017:33) som syftar till att ge hyresgäster mer att säga till om när bostäder renoveras. Bland annat föreslås vetorätt mot renoveringar man inte gillar, och det föreslås en hårdare reglering kring vilka hyresnivåer som får sättas än den som finns i dag.

Det är viktigt att här slå fast att det är och ska vara skillnad på att hyra och att äga något. Redan i dag har hyresgäster ett starkt skydd genom lagen; hyror får inte sättas hur som helst och reglerna som fastighetsägare måste förhålla sig till är redan väldigt många. Dessutom är bostadsmarknadens funktionssätt redan satt ur spel med hyresreglering och bruksvärdesprincipen.

Om vi ska få fler hyresrätter byggda och därigenom skapa en mer fungerande hyresmarknad i Sverige måste äganderätten för fastighetsägaren stärkas. Fler människor kommer inte vilja bli fastighetsägare om det ska bli ännu svårare att renovera och underhålla fastighetsbeståndet. Kommer någon att vilja bygga och förvalta hem åt andra om man i framtiden inte kommer att få göra nödvändiga reparationer för att den boende har vetorätt? Tvister i hyresnämnden är knappast lockande för någon. Ändå valde den socialdemokratiska ledda regeringen att titta på förslagen som går på tvärs mot äganderätten och dessutom kan leda till att vi får färre hyresrätter byggda i Sverige.

Familjen Andréasson i Bollebygd

I juli 2017 uppmärksammades skogsägarparet Andréasson i Bollebygd. De hade gjort en avverkningsanmälan till Skogsstyrelsen enligt konstens alla regler. Men fick ändå vänta i 11 månader på ett beslut om vad de ska få göra med sin egen mark.

När beslutet väl kom ville myndigheten kraftigt begränsa avverkningsplanerna, för att värna tjäderns spelplats. Men tjäderns spelplats var inte på paret Andréassons mark, utan på grannens mark. Ingen ekonomisk ersättning erbjöds paret, trots ett ingrepp i deras ägande- och brukanderätt. Helt enkelt att anse som expropriation.

Man kan såklart tycka att sällsynta fåglar bör och ska skyddas, inte minst för att den biologiska mångfalden är hotad. Men tjädern är inte en rödlistad art. Tvärtom anses den livskraftig och får jagas hur mycket man vill under jaktsäsong. Man kan därför undra vem det är till gagn för att äganderätten åsidosätts. För varken grannen, paret Andréasson eller tjädern verkar göra någon särskild vinst. Inte samhället heller.

Forcerad jämställdhet

En gång per år redovisar stiftelsen Allbright sin rapport om jämställdhet i företagsledning. När den senast presenterades, i maj 2022, visade det sig att bara 43 svenska börsbolag leds av kvinnor, motsvarande 12 procent av börsens vd:ar. Offentliggörandet av denna uppgift leder nästan varje år till samma mediala utfall – vänsterpartierna i Sverige kräver att bolagsstyrelser ska könskvoterar. Det är ett ingrepp i äganderätten.

Är det konstigt att det ser ut som det gör? Låter man människor göra fria val kommer det ibland att leda till olika resultat på gruppnivå. Ser vi tillbaka på högskoleutbildningarnas sammansättning under en tid när dagens börs-vd-generation växte upp, så finner vi en del av förklaringen till dagens situation. Utbildningarna var under 60- och 70-talet kraftigt mansdominerade. 1969 var andelen kvinnor på civilekonomutbildningar 15 procent.

Leker vi med tanken att alla poster i ledningen för ett börsbolag besätts av en medelgammal ledamot så är alla examinerade år 1980. Då var 24 procent av de examinerade ingenjörerna, civilekonomerna och juristerna kvinnor. Men andelen i styrelserna är 30 procent.

Det är inte omöjligt, utan snarare sannolikt, att pendeln kommer tippa över. I dag har tjejer bättre betyg än killar i nästan alla ämnen i grundskolan, tjejer är i majoritet på många högskoleutbildningar och i framtiden kommer de leda börsbolag till nya landvinningar. Tittar vi på närbesläktad forskning är det också så att bolag med styrelser där båda könen är representerade i genomsnitt har bättre lönsamhet än de som har homogena styrelser. Och nog för att äganderätten i sig är ett rekvisit för värdeskapande. Men att vi ska tvinga företag att ha en könsbalans som gör dem mer lönsamma? Det lär de snart komma underfund med själva – eller annars bli utkonkurrerade av företag som har förstått korrelationen.

File Hajdar

I Slite på norra Gotland ligger Cementa, en svensk cementfabrik som årligen producerar mer än hälften av den cement som används till viktiga byggprojekt i hela Sverige. Där skapas cirka 500 arbetstillfällen på fabriken och i det omkringliggande samhället. Redan idag är man en av världens grönaste fabriker, eftersom utsläppen av koldioxid per producerad ton cement är lägre än hos konkurrenterna. I planerna för framtiden finns också att införa koldioxidinfångning, vilket skulle kunna göra tillverkningen klimatneutral redan år 2030.

Men för att skapa cement krävs kalksten. Den täkt man använder idag ligger på File Hajdar, och där har bolaget planerat att utöka täkten med 41 hektar för att kunna bryta kalksten och förse Sverige med cement fram till 2041. En utökning som minst sagt har stött på patrull.

Det började med att regeringen år 2014 gav Länsstyrelsen på Gotland ett uppdrag om att inventera mark på norra Gotland, för att sedan föreslå lämpliga områden för Natura 2000-områden i enlighet med Europeiska unionens art- och habitatdirektiv. Sagt och gjort: Under 2015 fattade den socialdemokratiskt ledda regeringen beslut om att utlysa 15 nya Natura 2000-områden och göra tio utvidgningar av områden som redan var utpekade. Totalt handlade det om cirka 10 000 hektar. Och eftersom Natura 2000-områden i lagens mening inte är ett formellt skydd så betalas inte ersättning ut till markägarna, trots att verksamhet som till exempel byggande av vindkraft omöjliggörs.

Området för den planerade utökningen av täkten på File Hajdar blev inte utpekad som Natura 2000-område år 2015. De cirka 500 hektar i anslutning till File Hajdar som Länsstyrelsen på Gotland föreslagit som Natura 2000 återremitterades. Men när remissen gjorts och Naturvårdsverket tog upp ärendet igen år 2017 var det istället 1 500 hektar man ville undanta från brukande. Istället för att göra en avvägning mellan naturvärden och Sveriges förutsättningar att bli självförsörjande på cement så tog man med stora delar av Kallgate och Forsvidar i sitt förslag.

Men är det inte bra att skydda natur från brukande? Det får sägas vara tveksamt i detta fall. Den blomma man vill skydda på File Hajdar, nipsippan, kommer såklart att lida skada på just File Hajdar om man bryter kalksten där. Men nipsippan är inte utrotningshotad globalt sett, det finns gott om nipsippa i flera andra länder med liknande väderförhållanden. Dessutom går den att plantera om på andra platser.

Vidare är det värt att påminna om att Natura 2000 inte är ett naturskydd som Sverige har full rådighet över. När väl en regering beslutat att anmäla ett område som Natura 2000 till EU-kommissionen är det ett beslut som gäller för evigt, även om den art man vill skydda på en plats flyttar på sig eller dör ut. Det blir i fallet med nipsippan nästan komiskt, eftersom att nipsippans största fiende inte är kalkbrytning – utan de rådjur som äter upp den.

Talerätt på internet

Med en utökad talerätt för organisationer har det blivit enklare för små grupper att lägga sig i avverkningsplaner på andras fastigheter. I vissa fall har det handlat om grupper som inte ens har en stadga eller ett medlemsregister – utan enbart konstituerar sig genom sociala medier. En sådan utveckling, där alla har möjlighet att säga till om allt och därigenom dra ärenden i långbänk, är inte önskvärd.

Rättssäkerheten för ägare av jord- och skogsbruksmark är av stor betydelse. Det är den, i par med äganderätten, som möjliggjort att långsiktiga verksamheter fått utvecklas och frodas under de senaste århundradena. Om äganderätten för dem inte säkerställs saknas incitament att investera i anläggningar och insatsvaror för att utveckla företagen. Ingen vågar ta risker om man inte vet att man kommer att få skörda frukten av sitt arbete.

De kulturlandskap som många vill värna är skapade av enskilda markägare som kunnat lita på att lagarna våra folkvalda politiker stiftat även gäller i verkligheten. Ges subjektiva åsikter från organisationer med starka egenintressen en möjlighet att påverka myndighetsbeslut så ruckas detta avsevärt.

Familjen Röcklinger i Lärbro

År 2011 signalerade Naturvårdsverket att man var intresserad av att köpa ön Klasen från privata markägare, familjen Röcklinger, för att göra ön till ett naturreservat. Myndigheten tog in en egen värderingsman och värderade ön – som mest används till bete för lamm – till ett värde om 1,3 miljoner kronor. Eftersom att ön är ungefär 37 hektar stor medför det ett värde på 35 000 kronor per hektar.

Samma år som Klasen värderades såldes en ö av liknande storlek, Rone Ytterholme, för lite drygt 3,2 miljoner kronor. Skillnaden i hektar är obetydlig, men det finns en skillnad: På Rone Ytterholme står två ekonomibyggnader med stampat jordgolv. Ingen el, inget vatten och inga andra bekvämligheter finns att tillgå.

Under förhandlingar år 2012 var stugan och markens värde central i diskussionen mellan familjen Röcklinger och Naturvårdsverket. Myndigheten menade att ekonomibyggnaden på Rone Ytterholme var att jämföra med ett gotländskt fritidshus, med ett ungefärligt värde på 1,6 miljoner kronor – trots att de små stugorna med stampat jordgolv varken får renoveras eller användas under den tid då djurskötsel inte bedrivs. Hela förfarandet gick ut på att myndigheten ville sänka priset för marken på Klasen.

Vad gjorde då Röcklinger? Man tog då fram en byggrätt på Klasen, för att få skäligt betalt i likhet med försäljningen av Rone Ytterholme. Men då ville Naturvårdsverket inte betala, för man var bara intresserad av att köpa marken till det underpris man själv värderat den till. Detta får man tillstå är en betydande uppförsbacke för markägaren som vill ha skäligt betalt för sin mark, och som heller inte motsatt sig att ön skall bli naturreservat.

Sammanfattningsvis

Mot bakgrund av detta kan sägas att äganderätten är fundamental. Vetskapen om att man kan förfoga över det man äger, att man kan bruka och nyttja det, är grunden för samhällsutveckling i vårt land och i världen. Det är ett effektivt sätt att skapa nytta och värde. Med äganderätten skapas viljan och tryggheten att investera. Med vetskapen att det arbete och kapital man satsar också kommer en själv till gagn motiverar oss till stordåd.

Om vi ska ha underbara dagar framför oss behöver vi hitta tillbaka till det. Till ett Sverige som inte mäter sitt egenvärde utifrån procentmål som sätts upp på någon myndighet, utan hittar sin självbild och vision hos alla de människor som brukar, skapar och förvaltar i vårt land. Hos dem som vet vad mod, entreprenörskap och arbete faktiskt betyder. Hos dem som ser potential där andra bara ser en plätt gräs.

Jesper Skalberg Karlsson (M)